

УДК 376.3-053.4-056.313:7

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В МОВЛЕННЄВО-ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Лисенкова І. П.

У статті розкривається загальна характеристика мовленнєво-ігрової діяльності; особливості та закономірності мовленнєво-ігрової діяльності дитини старшого дошкільного віку. Основний акцент зроблений на основних педагогічних умовах впливу мовленнєво-ігрової діяльності на формування творчої особистості дитини старшого дошкільного віку.

Ключові слова: мовленнєво-ігрова діяльність, творча особистість, дитина старшого дошкільного віку.

В статье раскрывается общая характеристика речево-игровой деятельности; особенности и закономерности речево-игровой деятельности ребенка старшего дошкольного возраста. Основной акцент сделан на основных педагогических условиях влияния речево-игровой деятельности на формирование творческой личности ребенка старшего дошкольного возраста.

Ключевые слова: речево-игровая деятельность, творческая личность, ребенок старшего дошкольного возраста.

The article reveals general characteristics of the speech play activity, peculiarities and patterns of children's speech play activities in senior preschool age. The main emphasis is placed on the principal pedagogical conditions of the impact of speech play activities on the formation of creative personality in children of senior preschool age.

Key words: speech play activity, creative personality, a child of senior preschool age.

Постановка проблеми. Проблема творчого розвитку особистості і її прояву в творчій діяльності до цього дня залишається актуальною у психолого-педагогічній теорії і практиці. Теорію творчого розвитку особистості розробляли в своїх працях вітчизняні і зарубіжні учені Д. Б. Богоявленська, З. А. Голубева, Н. В. Дружинін, Н. С. Лейтес, А. М. Матюшкін, А. Маслоу, К. Роджерс, Е. Л. Яковлева тощо. Різні аспекти творчого розвитку особистості висвітлено у працях Л. С. Виготського, О. С. Газмана, В. В. Медушевського, Б. М. Теплова і багатьох інших учених. Розвиток різних напрямів дитячої творчої діяльності представлені в дослідженнях Н. А. Ветлугиної, Б. М. Йєменського, Т. С. Комарової, В. А. Льовіна, Н. П. Сакуліної, Е. А. Флеріної. А також дану проблему активно розробляють провідні учені країн світової спільноти Ф. Баррон, Дж. Гілфорд, В. Дж. Гордон, Г. Лозанов, К. Роджерс, А. Ротенберг, К. В. Тейлор, Р. Торренс, В. Франки.

У зв'язку з цим об'єктивна ситуація сьогодення розглядає процес становлення творчої особистості як вирішальний чинник у випереджальному розвитку покоління. З позицій даних вимог одним з найбільш актуальних пошуків усієї сучасної освіти виступає потреба у формуванні творчої особи на найраніших етапах її розвитку, а саме в дошкільному віці (Л. І. Божович, Л. А. Венгер, Л. С. Виготський, П. Я. Гальперін, Д. Б. Ельконін, О. В. Запорожець).

Метою статті є теоретичне обґрунтування особливостей формування творчої особистості дитини старшого дошкільного віку в мовленнєво-ігровій діяльності.

Розробка проблеми. Розвиток творчої особистості дитини розглядається як процес вирішення індивідуально значущих, соціально детермінованих, творчих завдань, що все більш ускладнюються, в процесі чого дитина оволодіває необхідним комплексом якостей, пов'язаних з різними аспектами її життєдіяльності. Розвиток творчої особистості – це вдосконалення системи її творчих відносин до різних аспектів життєдіяльності. Реалізуючи свої відносини, що ускладнюються, особа об'єктивує себе в новій творчій якості. Розвиток творчої особистості дошкільника – одне з пріоритетних завдань дошкільної освітньої установи. Отже, навчально-виховний процес повинен бути орієнтований на стимулювання творчості і формування творчої активності дитини, це можливо в результаті виконання певних умов.

Однією з таких умов є організація розвивального середовища, тобто сукупності просторів, відкритих для дії особи, для становлення особливої субкультури, в яких педагоги можуть відповідати на активність дітей власною активністю, розвиваючи, таким чином, творчу особу дошкільника. Розвивальне середовище формується на основі середовища соціального і виступає як організований педагогічний простір, що заснований на взаємодоповнюючому діяльнійсному спілкуванні всіх учасників виховного процесу і припускає смислові та міжособові відносини, пов'язані зі створенням у виконуваний діяльності нових сторін творчого потенціалу особи і взаємозбагаченням кожного суб'єкта виховного процесу, включеного в активну, творчу, діяльнiсну взаємодію.

Аналіз психолого-педагогічної практики і вивчення досвіду діяльності дошкільних навчальних закладів показують, що для ефективного перебігу процесу розвитку творчої особистості дитини старшого дошкільного віку необхідне відповідне керівництво з боку вихователя, готового цілеспрямовано і цілісно здійснювати дану діяльність, що можливо тільки при реалізації наступних педагогічних функцій:

- комунікативна, яка вимагає від педагога навичок міжособової взаємодії з дітьми в процесі їх спільної творчої діяльності, що виявляються в умінні бути завжди доброзичливим, тактовним, привітним і ввічливим;
- спонукальна, спрямована на уміння збуджувати творчий інтерес і фантазію дітей, спонукати їх до активності і перетворення, велике зацікавлення викликають у дітей ігри на розвиток асоціативного та діалектичного мислення;
- інформаційна, така, що включає уміння користуватися мовною виразністю, точно й образно висловлювати матеріал, користуватися різними методами викладу, активізувати дітей у процесі творчої діяльності;
- організаторська, така, що включає уміння планувати навчально-виховний процес, підбирати матеріал, методи, прийоми і засоби для змістовної творчої діяльності дошкільників;
- діагностична, така, що включає уміння визначати особливості творчих здібностей дітей і враховувати це в організації творчої діяльності, здійснювати облік і контроль ефективності розвивальної роботи в цілому, бачити зв'язки розвитку творчої особистості дитини з використанням різних методів творчої і пізнавальної діяльності [14, с. 23].

Одним із найважливіших складових розвивального середовища дошкільного навчального закладу задля формування творчої особистості дитини старшого дошкільного віку є організація ефективної мовленнєво-ігрової діяльності. Мовленнєво-ігрова діяльність – це діяльність, що вимагає використання набутих раніше знань, мовленнєвих умінь і навичок у нових зв'язках і обставинах. У цій діяльності діти, на основі набутих уявлень про предмети, уточнюють і поглиблюють свої знання. Основою для мовленнєво-ігрової діяльності є сформовані уявлення про побудову ігрового сюжету, різноманітні ігрові дії з предметами, засвоєні мовленнєві вміння і навички. Як форма навчання дітей мовленнєво-ігрова діяльність виконує пізнавальну і розважальну функції. Однією з найважливіших функцій ігрової діяльності є функція мовленнєвого спрямування. Мовленнєво-ігрові дії гравців спрямовані на інших учасників гри. У процесі гри дитина користується як діалогічним, так і монологічним мовленням. Саме в ігровій діяльності яскраво виявляється образність і виразність дитячого мовлення, в якому поєднуються мовні і немовні засоби виразності. Мовленнєво-ігрові дії виступають і засобом творчого мовленнєвого самовираження. Як самостійний вид діяльності мовленнєво-ігрова діяльність – це процес, що ґрунтується на інтересі дитини до гри, її правил і дій. У кінцевому результаті мовленнєво-ігрова діяльність спрямована на розвиток і вдосконалення мовлення дітей [3, с. 6].

У дітей дошкільного віку перебіг мовленнєво-ігрової діяльності відбувається у різних видах ігор, у ході яких у дітей формуються ігрова та мовленнєво-ігрова компетенції. Ігрова компетенція – це сформованість у дітей ігрових дій, ініціативність, їхня самостійність в ігровій діяльності; творче відображення реальних і казкових ситуацій; ініціювання і розгортання ігрового задуму і сюжету гри; вміння об'єднуватися з однолітками на основі ігрового задуму, рольової взаємодії, особистих уподобань; дотримання норм та етикету спілкування.

Мовленнєво-ігрова компетенція – це комплексна характеристика особистості, полікомпонентний утвір, чинниками якого виступають діалогічна, монологічна,

когнітивно-мовленнєва, виразно-емоційна, оцінно-етична, театральна-ігрова та ігрова компетенції.

Основою мовленнєво-ігрової діяльності є спілкування. Психологи розуміють спілкування (О. О. Бодальов, Р. А. Максимова, Т. Ф. Федотова) як один з видів людської діяльності, в ході якої відбувається пізнання фактів дійсності і формується суб'єктивне ставлення до неї. Мовленнєве спілкування – одна з найбільш складних і досконалих форм спілкування. Дія у діяльності спілкування виступає одиницею комунікативної діяльності, цілісним актом комунікації. Дії, у свою чергу, утворюють складні структури – засоби спілкування. О. М. Леонтьєв поділяє їх на три категорії: експресивно-мімічні (погляд, міміка, експресивні жести, пози, емоційні вокалізації); предметно-ділові (локомоції і предметні дії, що включають наближення до об'єкта і відхід від нього, маніпуляції предметом, пропозиція іграшки, притягування чи відштовхування індивіда, пошук контакту або бажання уникнути його); мовленнєві (репліки, запитання, відповіді) [13]. І останній компонент – продукт спілкування. Це відображені у свідомості якості і властивості партнерів у спілкуванні. Результатами спілкування є взаємовідносини партнерів і створення образу себе і партнера, які регулюють подальше спілкування.

Отже, спілкування передбачає узагальнення і розвиток словесного значення. Вищі, притаманні людині, форми психічного спілкування можливі тому, що людина з допомогою мислення узагальнено відображає дійсність. Як бачимо, спілкування спрямоване на задоволення важливої духовної потреби людини, потреби у спілкуванні, прагненні до пізнання себе та інших особистостей, яке реалізується у мовленнєвих оцінках, судженнях і висловлюваннях. Засобами спілкування є вербальні (мовлення) і невербальні (експресивно-мімічні – посмішка, поза, жести, рухи, міміка) предметні дії, які так яскраво виявляються в ігровій діяльності дітей дошкільного віку. Процес спілкування складається з таких його складових: соціально-перцептивна – сприймання і розуміння іншої людини; інтерактивна – міжособистісна взаємодія і комунікативна – передавання інформації. Усі компоненти спілкування реалізуються в ігровій діяльності дитини. Ступінь їх реалізації залежить від типу спілкування і віку дитини. М. І. Лісіна вивчила генезис і визначила етапи становлення спілкування у його взаємозв'язку з розвитком і становленням мовлення у дітей, як-от: підготовчий (довербальний розвиток спілкування, відсутність мовлення); етап виникнення мовлення; етап розвитку мовленнєвого спілкування (від появи слів до кінця дошкільного віку).

Висновки. Таким чином, розвиток творчої особистості дошкільника в умовах дошкільного навчального закладу можливий завдяки створенню розвивального середовища та активному залученню дитини до мовленнєво-ігрової діяльності, що сприяє перетворенню спонтанної і безпосередньої активності дитини на опосередковану культурну поведінку, на творчу діяльність і готовності педагога, що виявляється в забезпеченні умов для розвитку дитячої самостійності, ініціативи, творчості і пошуку нових, творчих рішень.

Література

1. Березіна В. Г. Дитинство творчої особистості / В. Г. Березіна, І. Л. Вікентьєв, С. Ю. Модестов. – СПб., 1994. – 252 с.
2. Багате С. Розвиток творчого мислення (зріз в дитячому саду) / С. Багате, В. Ньюкалов // Дошкільне виховання. – 1994. – № 1. – С. 17–19.
3. Богуш А. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи / А. Богуш, Н. Луцан. – К. : Видавничий дім "Слово", 2014. – 187 с.
4. Венгер Н. Ю. Дорога до розвитку творчості / Н. Ю. Венгер // Дошкільне виховання. – 1982. – № 11. – С. 32–38.
5. Веракса Н. Є. Діалектичне мислення і творчість / Н. Є. Веракса // Питання психології. – 1990. – № 4. – С. 5–9.
6. Виготський Л. С. Уява і творчість в дошкільному віці / Л. С. Виготський. – СПб., 1997. – 540 с.
7. Ендовіцька Т. Про розвиток творчих здібностей / Т. Ендовіцька // Дошкільне виховання. – 1967. – № 12. – С. 73–75.
8. Єфремов В. І. Творче виховання і освіта дітей на базі ДНЗ / В. І. Єфремов. – Пенза, 2001.

9. Крилов Є. Школа творчої особистості / Є. Крилов // Дошкільне виховання. – 1992. – № 7, 8. – С. 11–20.
10. Кудрявцев С. Дитина-дошкільник: новий підхід до діагностики творчих здібностей / С. Кудрявцев, В. Синельников. – 1995. – № 9. – С. 52–59; № 10. – С. 62–69.
11. Льовін В. А. Виховання творчості / В. А. Льовін. – Томськ, 1993.
12. Лук А. Н. Психологія творчості / А. Н. Лук. – М., 1978.
13. Мурашківська І. Н. Коли я стану чарівником / І. Н. Мурашківська. – Рига, 1994.
14. Прохорова Л. Розвиваємо творчу активність дошкільників / Л. Прохорова // Дошкільне виховання. – 1996. – № 5. – С. 21–27.